

Како је потопљен „Скендербег“

12 фебруара 1942 године, славни партизански батаљон „Царев Лаз“ низу успјелих акција над непријатељем додао је још једну — мало необичну. Наиме, она је необична утолико, што је батаљон „Царев Лаз“ јединица без средстава којима би се могла служити у борби на води, однио једну свакако важну побједу, заробио на ушћу Ријеке Црнојевића у Скадарско Језеро, пароброд „Скендербег“. То је био стари и лијепо уређени путнички брод, који је 1912 године припадао Тупцима, у Првом свјетском рату служио Аустрији, а послеје тога припао старој Југославији да би га 1941 године фашистичка Италија припојила свом пловном парку. Од тада, па до дана када је партизанска пушка испалена на његову фашистичку посаду, брод је служио за превоз трупа и опреме италијанским фашистима, који су били окупирали нашу земљу и напрезали све силе да црногорски народ поробе и покоре. „Царев Лаз“, заједно са осталим нашим јединицама, успјешно се борио, и у тој борби, свуда на подручју свог борбеног дјеловања, његови борци су тражили и тукли сва осјетљива мјеста непријатеља. Тако је дошао ред и на „Скендербега“. Једном смјелом акцијом они су га отели од непријатеља 12 фебруара 1942 године, и не могући га користити, истог дана га потпуно неосштетена потопили.

У то вријеме крајем јануара и у почетку фебруара 1942 године, ситуација на подручју батаљона била је следећа:

Батаљон са двије чете — Првом и Другом — био је оријентисан на комуникацију Ријека Црнојевића-Подгорица (Титоград), на простору Павлова Страна-Леперић, и спречавао сваки покушај непријатеља да овлада том комуникацијом. Већ читав мјесец дана она је била у нашим рукама. Ради тога — и пошто је то једини пут којим се повезује Цетиње са Подгорицом — непријатељ је свакодневно покушавао да се пробије њиме испадима и од Ријеке Црнојевића и Подгорице. Но сви ти покушаји су били безуспјешни. Наш батаљон је свакодневно тукао непријатеља и наносио му осјетне губитке. У свим тим борбама за мјесец дана, ми смо имали једног мртвог; био је погинуо на Козици друг Саво Пејовић. Нашу Прву чету чинило је људство из Метериза, Добрске Жупе и Јанковића, Друге чете из Друшића, Рваша и Бобије. Поред ове двије чете биле су у формирању и Трећа и Четврта чета. Трећа је

формирана од људства из Дујеве и Превлаке, а Четврта на простору Додоши, Жабљак и Врањина. Ова последња је била бројно најјача, али усљед организационе слабости њена борбена способност је била мала. Наша Трећа чета је била, углавном, на простору Дујеве и требало је да контролише комуникацију Ријека Црнојевића-Вир Пазар и да не дозволи непријатељу кретање на том правцу. Но, ни она није била дорасла томе задатку, ма да непријатељ није нарочито много користио тај пут, јер му је било далеко погодније саобраћање преко Скадарског Језера на линији Скадар-Плавница-Вир Пазар-Ријека Црнојевића. Наша Трећа чета му није могла спријечити саобраћање том комуникацијом коју је он повремено користио.

Већ у другој половини јануара, Штаб нашег батаљона је испитивао могућност извођења једне акције на Скадарском Језеру. Посебним интересовањем је праћено кретање „Скендербега“ и одлучено је да се он потопи.

У то вријеме, тј. 20 јануара 1942 године одржано је у Штабу Ловћенског НОП одреда савјетовање са штабовима тј. са командантима и комесарима батаљона тога Одрода. Савјетовањем су руководили другови Пеко Далчевић и Вељко Мићуновић, ондашњи командант и комесар Одрода, и кад су додијелени задаци појединим батаљонима, друг Пеко Далчевић је поставио, више у шали, питање, да ли и „Царев Лаз“ намјерава још какву акцију. То зато што се „Царев Лаз“ и онако преко мјесец дана свакодневно тукао на комуникацији Ријека Црнојевића-Подгорица, и што се и тог дана чула борба на сектору батаљона. Наш одговор је био да, и поред тога што се тучемо на комуникацији, испитујемо могућност скорог напада на неки брод на Скадарском Језеру, но да бисмо најрадије извели акцију на „Скендербега“. Штаб одреда је оцијенио правилном нашу иницијативу и наредио нам да што прије приступимо извођењу ове акције на Скадарском Језеру, без обзира на то да ли на „Скендербега“ или на који други брод. Истом приликом Штаб одреда је наредио команданту батаљона „13 јули“ (сада генерал-лајтнанту ЈА другу Љубу Вучковићу) да нам за ту акцију пошаље као појачање двадесетак бораца Горњо-цеклинске чете када ми то зартажимо. Ова помоћ нам је одређена ради тога што је Штабу одреда било познато да борбену снагу нашег батаљона чине Прва и Друга чета, које су биле довољно ангажоване на комуникацији Ријека Црнојевића-Подгорица и да су наше Трећа и Четврта чета управо биле у формирању и неприпремљене за теже акције.

Сјутрадан послје савјетовања у Штабу одреда, штаб батаљона „Царев Лаз“ и команда наше Друге чете заједнички су проучили могућност успјешног извођења ове акције. Том приликом је одређено мјесто засједи, одређен за њено извођење Друшићки вод наше Друге чете, неколико бораца Треће чете и затражено да нам

„13 јули“ пошаље предвиђених двадесетак бораца са Горњег Цеклина.

Према посматрању реда пловидбе по Језеру, Штаб батаљона и команда чете су закључили да „Скендербег“ на путу од Скадра треба да наиђе према Ријеци Црнојевића у времену од 12 до 14 фебруара, као и да ће то „највјероватније“ бити 12 или 13 и то између 10 и 13 часова. Када смо овако све у Штабу батаљона „предвиђели и прорачунали“ одређен је за руководиоца акцијом командир наше Друге чете, друг Блажо Јанковић — док је комесар чете, друг Никица Стругар са остатком чете, остао на комуникацији Ријека Црнојевића-Подгорица са задатком да држи засједе и садјејствује нашој Првој чети на покушај непријатеља да прави на комуникацији испад било са правца Ријеке било Подгорице и да му се то онемогући.

Рачунајући да ће Италијани упорно бранити брод, и да ће покушати, дајући машини пуну пару, да се брзо пробију кроз нашу ватру и тако избјегну критични тијеснац између Басе и Лисиња мјесто гдје је матица Ријеке непосредно уз обалу на страни Лисиња и гдје брод мора проћи на десетак-петнаест метара од обале, било је за ову акцију предвиђено око 50 наших бораца са 5—6 пушкомитраљеза.

Другу Блажу Јанковићу је наређено да са водом наше Друге чете буде 12 фебруара у 5 сати изјутра на мјесту одређеном за засједу. У исто вријеме на том мјесту требали су бити и борци наше Треће чете као и они из Горњо-цеклинске. Ово вријеме (5 сати ујутру) било је одређено ради тога да би борци користећи ноћ, дошли неопажено на мјесто засједе и у свитање заузели своја мјеста.

Према добијеном наређењу, друг Јанковић је поступио и са дијелом Друшићког вода био на простору Баса у предвиђено вријеме, док је један дио бораца закаснио. Пошто је рекогносцирао земљиште, измјерио отстојање до мјеста на коме треба да се брод нападне ватром, одредио мјесто за борце на аутоматским оружјима и упознао их са намјераваном акцијом, чамцем се пребацио на другу страну Ријеке у Лисињ и тамо нашао свега три борца из наше Треће чете. Неколико бораца те чете дошло је током борбе и непосредно послѣје заробљавања „Скендербега“. Борци Горњо-цеклинске чете из оправданих разлога нијесу дошли (наш курир није на вријеме стигао, те чета није могла упутити своје борце све до увече 12 фебруара. Послије заробљавања „Скендербега“ по другом куриру им је јављено да не треба да долазе).

12 фебруара нешто иза 7 часова, у висини Плоче, појавио се „Скендербег“ и изненадио наше борце. Нарочито је изненађење било на мјесту Лисињ, гдје се нашао друг Блажо Јанковић са свега три борца из Дујева, ма да је било у припреми акције предвиђено да их на том простору буде двадесетак. Тада је издајник Вукашевић покушао да омете акцију, и док је са њим вођена

препирка о изгледима и могућностима на успех, брод је око 7,40 часова доспио до критичног мјеста. Тада је друг Јанковић, испаливши на брод један метак, дао знак за напад на шта је на брод отворена ватра са обје стране и брод стављен под јаку ватру аутоматских оруђа вода у Баси. На прве плотуне испалењене на брод, са брода је дат знак за предају, те су наши борци обуставили ватру. Међутим, послје тога је са брода опалењено неколико метака у правцу бораца у Лисињу, на што је поново отворена ватра са обје стране на брод и Италијани поново позвани да предају брод. Послије борбе која је трајала десетак минута пароброд је присиљен да пристане уз обалу и тако постао плијен наших снага са свим материјалом и посадом. У току борбе и непосредно по њој, пристигли су и они борци који су били закаснили, како из Треће тако и из Друге чете, и били употребљени за отпремање заплијењеног материјала и заробљеника.

На броду је било 15 карабињера и официра међу којима и један мајор, двије шпијунке и 19 наших интернираца, од којих је један био агент — провокатор, који су у оковима спровођени из Албаније на Цетиње ради суђења. Осим њих на броду су били Павле Јовићевић, крмарош на броду, и његов помоћник Ражнатовић.

У току борбе на броду је убијено два карабињера, обје шпијунке као и интернирац — агент провокатор, док је рањено 5—6 карабињера и официра, који су ускоро подлегли ранама. На нашој страни није било губитака.

С обзиром на то да су Италијани држали Градину на друму Ријека Црнојевића-Вир Пазар, могла се сваког часа очекивати интервенција Италијана са тог правца, те су заробљени италијански официри и војници (њих осам) искрцани на мјесту борбе, а пароброд са интернирцима и посадом и четири до пет наших бораца био је упућен на рејон моста југозападно од Злате Горе ради истовара. Заробљене Италијане је са 3—4 борца друг Благо Јанковић спровео преко Превлаке (превезли су их сељаци из Превлаке) на мјесто искрцавања пароброда, гдје су већ били стигли и дјелови Друге чете који су били у засједи у рејону Баса, као и један дио вода из Рваша.

Уз помоћ сељака села Превлаке пароброд је истоварен и по истовару исти је са посадом и неколико бораца упућен преко Плоче-Рогана за Црну Главицу под којом је неоштећен био потопљен још истог дана. Материјал истоварен са брода још истога дана борци су чамцима превезли на Каруч, одакле је у току ноћи између 12 и 13 фебруара евакуисан за Добрску Жупу. Заробљени Италијани су такође истога дана, тј. 12 фебруара, спроведени до Штаба батаљона у Добрској Жупи, а ослобођени интернирци у току ноћи су упућени у Штаб батаљона, да би одатле даље, слободном територијом могли поћи својим кућама.

Како у току борбе тако и у току дана 12 фебруара италијански гарнизон на Ријеци Црнојевића није предузимао никакве акције, то су сви радови како приликом заробљавања тако и приликом истовара и евакуације материјала и заробљеника несметано извођени. Тек сјутрадан су два непријатељска авиона неколико сати кружила изнад Скадарског Језера и тражили заплијењени брод.

Значај ове акције не исцрпљује се у томе што је непријатељу уништен један велики пловни објект, што је уништена на њему фашистичка посада и спасено 18 родољуба сигурне смрти или италијанских логора, и што је на броду заплијењена поред остале опреме и знатна количина хране (око вагон брашна, између осталог). То су били непосредни резултати ове успјеле акције у којој смо ми прошли без иједног губитка. Али важније од тога јесте чињеница да је италијански окупатор, који је већ усљед дјejства нашег батаљона на комуникацији Ријека Црнојевића-Подгорица преко мјесец дана фактички био изгубио ту комуникацију, губљењем „Скендербега“ на Скадарском Језеру осјетио се упроженим и несигурним на воденом путу Ријека Црнојевића-Скадар. С друге стране, та акција и успјех њом постигнут, повољно се одразила и на наше борце не само у батаљону, него и на остале, јер су се увјерили да је могуће непријатеља тући и наносити му ударце на свим мјестима гдје њега има.

Морално преимућство наших бораца над окупаторским војницима, праћено партизанском храброшћу и окретношћу у борби, и у овој акцији је дошло видно до изражаја и нашим борцима донијело побједу.

Андрија Пејовић,
генерал-мајор ЈА